QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

ONOR. IMĦALLEF ROBERT G. MANGION
AĠENT PRESIDENT
ONOR. IMĦALLEF GRAZIO MERCIECA
ONOR. IMĦALLEF JOSETTE DEMICOLI

Seduta ta' nhar it-Tlieta, 17 ta' Ġunju 2025

Numru 1

Rikors numru 743/2004/3 JVC

Saviour James Vella

v.

Antoinette Carmen Barbara

Din is-sentenza hija dwar talba tal-attur sabiex il-Qorti tisma' mill-ġdid appell maqtugħ b'sentenza tas-16 ta' Lulju, 2024 għax skont l-attur dik is-sentenza kienet l-effett ta' applikazzjoni ħażina tal-liġi *ai termini* tal-Artikolu 811(e) tal-Kapitolu 12 tal-Liġijiet ta' Malta.

Il-Qorti.

Preliminari

1. B'rikors maħluf tal-5 ta' Ottubru, 2004, Saviour James Vella (l-Attur) talab lill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili sabiex li tiġi likwidata l-leġittima dovuta lilu mill-assi tal-ġenituri tiegħu (li skont hu għandu jeħodha *oltre* l-legati mħollija lilu). Talab għalhekk li jiġu assenjati lilu s-somma u l-beni li jkunu suffiċjenti sabiex jissodisfaw il-leġittima dovuta lilu, u lil oħtu, Antoinette Carmen Barbara (il-Konvenuta) tiġi kkundannata tali somma u tatih tali kwota ta' immobbli stabbilita mill-Qorti.

2. Permezz ta' risposta maħlufa tal-20 ta' Jannar, 2005, il-konvenuta eċċepiet *in linea* preliminari li (a) l-attur m'għandu ebda interess ġuridiku *stante* li bħala legatarju jista' jitlob il-legati mħollija lilu u mhux id-diviżjoni tal-eredità tal-ġenituri; u (b) t-talbiet huma improponibbli ġaladarba l-attur għażel illi jitlob il-legati, ma jistax jitlob aktar minn dak imħolli lilu fit-testmenti. Fil-mertu, eċċepiet li t-talbiet huma inammissibbli peress li l-attur, bħala legatarju, huwa tenut li jimputa dak kollu li rċieva *in via* ta' legati għal-leġittima.

3. B'sentenza tat-2 ta' Mejju, 2006 il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili ċaħdet l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet preliminari u ordnat il-kontinwazzjoni tas-

smigħ tal-kawża. Il-konvenuta appellat liema appell ġie miċħud b'sentenza tat-13 ta' April, 2007.

4. B'sentenza tal-4 ta' Ottubru, 2022, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili ppronunzjat sentenza finali:

> "1. Tiddikjara l-ewwel u t-tieni eccezzjoni tal-konvenuta sorvolati;
>
> 2. Tilqa' mill-ewwel sar-raba' talba tal-attur kif fuq elenkat, kalkolat u konkluz;
>
> 3. Tilqa' l-hames talba tal-attur u tiddikjara li l-attur ghandu jedd ghall-legittima fuq l-ereditajiet tal-genituri tieghu, tilqa' in parte s-seba' talba u tillikwida l-legittima fil-valur ta' erba' u sebghin elf, erba' mija u tmienja u sittin Euro u erba' u ghoxrin centezmu (€74,468.24).
>
> 4. Tilqa' t-tielet eccezzjoni tal-konvenuta in toto u tghaddi sabiex tichad is-sitt talba tal-attur;
>
> 5. Stante li rrizulta lil din il-Qorti li l-valur tal-legati mhollija lill-attur jammontaw ghal ferm oltre l-legittima dovuta lilu, il-Qorti salv il-jedd tal-attur li jigi imess fil-pussess tal-legati mhollija lilu, tghaddi sabiex tichad il-bqija tas-seba' talba fejn qed tintalab l-assenjazzjoni ta' somom u beni u wkoll tichad it-tmien talba tal-attur;
>
> 6. Tilqa' d-disa' talba limitatament billi tinnomina lin-Nutar Dr. Gertrude Farrugia Wismayer sabiex tircievi u tippublika l-kuntratt relattiv ghall-imissjoni fil-pussess tal-legati lill-attur mill-konvenuta eredi liema kuntratt ghandu jigi ppubblikat f'mhux aktar tard minn tlett xhur minn meta din id-decizjoni ssir res judicata, tinnomina lil Dr Alex Scerri Herrera bhala kuratur deputat ghall-eventwali kontumacja tal-konvenuta fuq dan l-att u tichad il-bqija tad-disa' talba fejn qed tintalab in-nomina ta' perit sabiex jipproponi pjan ta' divizjoni stante li rrizulta li ma hemmx il-bzonn li dan isir.
>
> Dwar l-ispejjez li ghadhom mhux decizi, fir-rigward tat-tielet eccezzjoni u s-sitt talba ghandhom jigu sopportati mill-attur, il-bqija tal-ispejjez tal-kawza ghandhom jigu sopportati wkoll mill-attur stante li rrizulta li l-konvenuta kienet sa minn qabel il-kawza disposta li tersaq ghall-immissjoni fil-pusses tal-legati dovuti lill-attur (dan kieku sar kien isolvi l-pendenza minghajr bzonn li tinfetah il-kawza odjerna) izda jirrizulta li dan ma sarx nuqqas tal-attur stess, ghajr izda ghall-ispejjez tal-Perit Tekniku Godwin Abela li ghandhom jinqasmu nofs bin-nofs bejn il-partijiet. L-ispejjez tan-Nutar u tal-Kuratur sabiex isir il-kuntratt ghall-

immissjoni fil-pussess tal-legati ghandhom jigu sopportati mill-eredita' u cioe' mill-konvenuta stante li hija l-uniku eredi. Taxxi kull parti thallas dak dovut minnha skont il-ligi."

5. L-attur ħassu aggravat b'din is-sentenza u b'rikors tat-2 ta' Novembru, 2022 talab lil din il-Qorti:

"i) tikkonferma l-ewwel kap tas-sentenza appellata;

ii) tikkonferma in parte t-tieni kap tas-sentenza appellata billi ikkonferma fejn laqgħet mill-ewwel talba sar-raba' talba tal-attur appellant, u tvarjaha għal dak li għandu x' jaqsam kif ġew kalkolati, valutati u konklużi l-assi tad-deċuji;

iii) tikkonferma in parte it-tielet kap tas-sentenza appellata billi tikkonferma fejn laqgħet il-ħames talba tal-attur appellant u ddikjarat li l-attur għandu jedd għal-leġittima fuq l-ereditajiet tal-ġenituri tiegħu, tikkonferma fejn laqgħet in parte s-seba' talba tal-attur, u tvarjaha in kwantu l-ammont tal-likwidazzjoni tal-leġittima li għandu jkun ikkalkolat fuq il-valuri tas-snin 2014 jew valuri oħra stabbiliti minn din l-Onorabbli Qorti purche ikunu viċini għad-data tal-likwidazzjoni;

iv) tvarja r-raba' kap billi tiċħad it-tielet eċċezzjoni tal-konvenuta u tilqa' s-sitt talba tal-attur appellant;

v) tikkonferma in parte il-ħames kap tas-sentenza billi tikkonferma l-jedd tal-attur li jiġi immess fil-pussess tal-legati mħollija lilu, u tvarjaha billi tilqa' s-seba' u t-tmien talba tal-attur in toto u tordna lill-attur appellant jingħata beni jew sehemijiet minn beni in natura u somom li jirrappreżentaw il-leġittima dovuta lill-attur appellant;

vi) tikkonferma in parte s-sitt kap billi tikkonferma n-nomina tan-nutar u tal-kuratur deputat u l-ordni li jiġi riċevut u ppubblikat l-att ta' immissjoni fil-pussess tal-legati dovuti lill-attur appellant, u tvarjaha billi tilqa' in toto d-disa' talba tal-attur appellant u tordna ukoll li l-istess Nutar u kuratur sabiex jidhru u jirċievu u jippubblikaw kwalunkwe att ieħor li permezz tiegħu jiġu assenjati beni jew sehmijiet mill-istess beni in sodisfazzjoni tal-leġittima dovuta kif stabbili minn din l-Onorabbli Qorti;

vii) tiċħad ir-raba' eċċezzjoni tal-konvenuta;

viii) tvarja l-kap tal-ispejjeż billi l-ispejjeż kollha jiġu akkollati lill-konvenuta appellata."

6. B'sentenza tas-16 ta' Lulju, 2024 din il-Qorti diversament komposta ċaħdet l-appell. Ir-raġunijiet li wassluha għal dik is-sentenza huma s-segwenti:

"**(1) L-ewwel aggravju**: *il-legati oltre l-leġittima?*

8. Il-kwistjoni ewlenija bejn il-kontendenti hija jekk l-attur għandux jieħu l-leġittima oltre l-legati mħollija lilu bit-testment tal-1999, jew jekk il-valur ta' dawn il-legati għandux jiġi imputat mil-leġittima dovuta lilu.

9. L-Ewwel Qorti fil-fatt ikkonkludiet li l-valur tal-legati għandu jiġi imputat mil-leġittima, dan wara li qieset is-segwenti fatturi:

- Għalkemm l-eżenzjoni msemmija fir-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 tħalliet viġenti fit-testment tal-1999 dan kien b'referenza għall-konvenuta li bit-testment tal-1999 issa saret l-unika eredi u mhux ukoll għall-attur li tneħħa minn eredi.

- Li din kienet l-intenzjoni tat-testaturi toħroġ ċara mill-fatt li fit-testment tal-1999 iddikjaraw li kienu qed jistitwixxu lil binthom il-konvenuta bħala l-unika ereda għar-raġuni li kienet tieħu ħsiebhom, fejn ċertament ma kinitx l-intiża tagħhom li binthom tispiċċa b'inqas valur tal-eredità minn ħuha l-attur.

- L-argument li l-attur għandu jiġi eżentat milli jimputa l-valur tal-legati mil-leġittima lilu dovuta tmur kontra l-volontà ċara tat-testaturi.

- L-eżenzjoni mill-kollazzjoni fir-Raba' Artikolu saret għaliex it-testaturi kienu għaddew diversi proprjetajiet lil uliedhom li għalkemm ġew trasferiti bħala bejgħ, fil-fatt irriżulta li għaddewlhom il-flus lura. Kien f'dan il-kuntest li tali Raba' Artikolu tħalla viġenti, u mhux biex l-attur ma jimputax il-legati lilu mħollija fil-leġittima.

- L-eżistenza tar-Raba' Artikolu għat-testment tal-1999 hija wkoll ġustifikata għar-raġuni li l-konvenuta rċeviet proprjetà b'donazzjoni mingħand it-testaturi tul ħajjithom.

10. L-attur ħassu aggravat b'tali konklużjoni u jsostni li huwa effettivament intitolat kemm għal-legati u kif ukoll għal-leġittima u jisħaq li l-valur tal-legati m'għandux jiġi imputat għal-leġittima. In sostenn ta' din it-teżi tiegħu jaċċenna: għar-Raba' Artikolu tal-ewwel testment unica charta tal-1988; għal-liġi applikabbli għal dan il-każ, fejn isostni li ma kinitx tikkontempla li l-legati jiġu imputati għal-leġittima; u għall-Art. 620(5) li ġie introdott fl-2004 li jipprovdi li persuna li jkollha dritt għas-sehem riżervat għandha tieħu akkont ta' tali sehem riżervat kull beni mħollija lilha b'testment, fejn jenfasizza li dan is-subinċiż ma kienx jeżisti preċedentement.

<u>Il-liġi applikabbli għal dan il-każ, u l-liġi kif inhi llum (wara l-2004)</u>:

11. Qabel ma tgħaddi biex tikkunsidra l-kwistjoni dwar jekk l-eżenzjoni taħt ir-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 għandhiex titqies li baqgħet tgħodd għall-attur appellant wara li bit-testment tal-1999 tneħħa minn eredi, din il-Qorti jidhrilha li jkun opportun li tibda billi tikkunsidra x'kienet il-pożizzjoni legali applikabbli għall-każ (qabel l-emendi tal-2004) meta persuna li jkollha jedd għal-leġittima tkun ġiet nominata bħala legatarja. L-attur appellant fil-fatt jilmenta li l-Ewwel Qorti bbażat id-deċiżjoni tagħha unikament fuq l-interpretazzjoni tagħha tar-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 mingħajr ma qieset dak li tgħid il-liġi.

12. Huwa jirreferi għall-Artikolu 620(5) tal-Kap 16 li ġie miżjud bl-Att XVIII tal-2004 u li jipprovdi li:

"(5) Il-persuna li jkollha jedd għas-sehem riżervat għandha tieħu akkont tas-sehem tagħha kull beni mħollija lilha b'testment u ma tista' tirrinunzja għal ebda dispożizzjoni testamentarja favur tagħha u titlob is-sehem riżervat, sakemm dik id-dispożizzjoni testamentarja ma ssirx f'użufrutt jew tkun tikkonsisti fil-jedd ta' użu jew abitazzjoni, jew tkun tikkonsisti f'renta vitalizja jew renta għal żmien limitat."

u jinferixxi li l-fatt li l-leġislatur ħass il-ħtieġa li jemenda l-liġi u jinkludi din id-dispożizzjoni espressa ma jfisser xejn għajr li din ir-regola ma kinitx teżisti fil-liġi preċedenti, u li għalhekk ried li jintroduċiha b'tali emenda.

13. It-teżi tal-attur appellant għalhekk hija li qabel l-emendi tal-2004 il-liġi ma kinitx tikkontempla li persuna li jkollha dritt għal-leġittima għandha tieħu akkont tal-leġittima dawk il-legati mħollija lilha bit-testment u allura jippretendi li għandu dritt jieħu kemm il-legati u kif ukoll il-leġittima.

14. Dan l-argument tiegħu huwa kompletament bla bażi. Bil-fatt li qabel l-2004 il-liġi ma kinitx tipprovdi speċifikatament li min għandu dritt għal-leġittima għandu jieħu akkont tal-leġittima dawk il-beni mħollija lilu bit-testment ma jsegwix li allura li l-pożizzjoni kienet li min għandu dritt għal-leġittima jista' jieħu mhux biss il-leġittima iżda kif ukoll il-legati mħollija lilu.

15. Id-differenza li ġab miegħu l-Artikolu 620(5) tal-Kodiċi Ċivili hu fis-sens li fejn qabel l-2004 persuna setgħet tirrinunzja għal-legat partikolari mħolli lilha u titlob li minflok tieħu l-leġittima (li dak iż-żmien kienet tikkonsisti f'sehem mill-beni tal-mejjet, magħruf bħala pars bonorum, u mhux kreditu tal-valur tas-sehem riservat kontra l-beni tal-mejjet, kif inhu illum) issa ma tistax tagħmel hekk. Huwa f'dan is-sens li l-Artikolu 620(5) biddel is-sitwazzjoni; assolutament mhux il-każ li qabel ma daħal fis-seħħ persuna setgħet tieħu l-legati oltre l-leġittima spettanti lilha kif jippretendi l-attur. Fil-fatt it-teżi tal-attur li l-legat ma jitqiesx akkont tal-leġittima ma jagħmel ebda sens loġiku. Il-leġittima hija rimedju għal meta wild ma jiħux sehem xieraq mill-ġid. Jekk dak is-sehem xieraq ħadu f'forma ta' legat ma hemmx lok għar-rimedju tal-

leġittima. Jekk fil-każ tal-lum l-attur ried li jieħu pars bonorum kellu jirrinunzja għal-legati mħollija lilu u jieħu sehem mill-beni kollha tal-wirt.

Ir-Raba Artikolu tat-testment tal-1988:

16. Stabbilit li l-pożizzjoni legali anke qabel l-2004 kienet li l-valur tal-legati jrid jiġi nkluż fil-komputazzjoni tal-leġittima, tqum il-kwistjoni jekk ir-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 li jaqra hekk:

"Ir-Raba' Artikolu:

Il-komparenti testaturi qed jeżentaw lil uliedhom kollha mill-obbligu tal-imputazzjoni għal sehemhom u mill-konferiment fil-massa ereditarja ta' dak kolllu li rċevew jew għad jistgħu jirċievu mingħand it-testaturi għal kull raġuni u taħt kull titolu."

jeżentax lill-attur milli jagħmel dan.

17. In sostenn tal-argument tiegħu li dan ir-Raba' Artikolu għandu japplika mhux biss fil-konfront ta' oħtu iżda wkoll fil-konfront tiegħu għal dak li jirrigwarda s-sehem leġittimarju tiegħu l-attur appellant jagħmel is-segwenti punti:

(a) Il-Qorti tal-Appell fis-sentenza preliminari tagħha tat-13 ta' April 2007 dwar l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet irrikonoxxiet u kkonfermat li t-testaturi kienu espressament eżentawh mill-kollazzjoni u imputazzjoni ta' dak kollu li kienu tawh u li kienu se jtuh anke permezz tat-testment.

(b) L-eżenzjoni kontemplata fir-Raba' Artikolu tirrigwarda mhux biss dak li l-ulied ingħataw sad-data tat-testment imma anke wara, u "*għal kull raġuni u taħt kull titolu*", u għalhekk dan jinkludi kemm titolu inter vivos kif ukoll titolu causa mortis; għalhekk anke dak li kellu jirċievi causa mortis (ossia l-legati) mhumiex imputabbli għas-sehem leġittimarju tiegħu.

(c) L-interpretazzjoni tal-Ewwel Qorti li l-intenzjoni tat-testaturi kienet li jħallu l-legati in sodisfazzjoni tal-leġittima mhix korretta. Kieku hekk kien il-każ kienu jgħidu dan espressament lin-Nutar. In-Nutar xehed li niżżel dak li qalulu

(d) Il-kunsiderazzjoni tal-Ewwel Qorti li r-Raba' Artikolu baqa' viġenti biss b'referenza għal oħtu u mhux ukoll għalih ma tagħmilx sens, għaliex ladarba minn żewġ eredi saru waħda biss, żgur li tali Artikolu ma tħalliex fis-seħħ limitatament għall-konvenuta biss.

(e) L-assunzjoni li t-testaturi ma ridux li huwa jieħu iktar minn oħtu (l-eredi) hija assunzjoni żbaljata, għaliex sempliċi kalkolazzjoni turi li anke jekk huwa jieħu l-leġittima oltre l-legati, xorta ma jlaħħaqx nofs il-valur li ser tirċievi l-konvenuta.

(f) Mhux minnu li t-testaturi kienu għaddew lura l-flus mogħtija minn uliedhom fir-rigward tat-trasferimenti li kienu għamlulhom. Kieku hekk kien il-każ kienu jagħmlu donazzjoni, kif fil-fatt għamlu mal-konvenuta fir-rigward tal-garaxx.

(g) It-tieni testment kien addizzjonali u ma jissostitwixxix l-ewwel wieħed li baqa' validu u viġenti. Fejn it-testaturi riedu jħassru xi Artikolu tat-testment tal-1988 dan speċifikawh, bħalma għamlu fir-rigward tat-Tielet Artikolu. Ladarba ma ħassrux ir-Raba' Artikolu mela huwa ċar li r-rieda tagħhom kienet li jibqa' applikabbli fil-konfront tal-eredità tagħhom. Anzi t-testaturi qalu li "salv il-premess" kienu qegħdin jikkonfermaw it-testment tal-1988.

18. Jibda' biex jingħad li mhux minnu li din il-Qorti tal-Appell fis-sentenza tagħha tat-13 ta' April 2007 dwar l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet preliminari rrikonoxxiet li l-eżenzjoni kontemplata fir-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 tapplika fil-konfront tiegħu. Dak li qalet din il-Qorti f'tali sentenza kien is-segwenti:

> *"Imbaghad l-Artikolu 620 subartikolu (4) jiddisponi li "Dak li jmissu l-legittima ghandu jaqta' minnha dak kollu li jkun ha minghand it-testatur u li jkun suggett ghall-kollazzjoni taht id-disposizzjonijiet ta' l-artikoli 913 sad-938." Dan juri bic-car li ma hemm ebda inkompatibilita` bejn l-accettazzjoni tal-legati mhollija b'testment lid-dixxendent li, per legge, huwa intitolat ghal "legittima portio" u t-talba ghal likwidazzjoni u hlas tal-legittima spettanti lilu.*
>
> *Huwa f'dan il-kuntest li kellha tigi indirizzata l-indagini ta' l ewwel Qorti billi, dak li kellu jigi deciz, fid-dawl tat-talbiet attrici, kien jekk, in vista` ta' l-ezenzjoni tal-kollazzjoni u imputazzjoni kontenuta fir-Raba' Artikolu tat-Testment tal genituri tal-kontendenti tat-13 ta' Ottubru 1988, li jghid testwalment li "Il-komparenti testaturi qed jezentaw lil uliedhom kollha [u ċjoè l-attur u l-konvenuta] mill-obbligu tal-imputazzjoni ghal sehemhom u mill-konferiment fil massa ereditarja ta' dak kollu li recevew jew ghad jistghu jircievu minghand it-testaturi ghal kull raguni u taht kull titolu." kellhiex tigi milqugha s-sitt (6) talba attrici fejn qed jintalab li l-Qorti "Tiddikjara li l-attur huwa ezenti milli jnaqqas il-valur ossia jimputa l-valur tal-legati mhollija lilu permezz tat-testment unica charta datat hdax ta' Mejju tas-sena elf disa' mija u disgha u disghin (11/05/1999), mill-legittima dovuta lilu ." Dan kien il-pern kollu tal kwistjoni u mhux jekk l-attur ghandux interess guridiku li jistitwixxi dawn il-proceduri billi dan id-dritt huwa moghti lilu mill-ligi meta hemm riservat favur tieghu d-dritt tal legittima qua dixxendent tat-testaturi.*
>
> *Ghar-ragunijiet fuq moghtija, u mhux ghal dawk li jinghataw fissentenza appellata, is-sentenza appellata qed tigi kkonfermata blispejjez ta' din l-istanza ghall konvenuta appellanti u konsegwentement il-Qorti tordna li l-atti tal-kawza jergghu jintbaghtu quddiem l-ewwel Qorti ghall-kontinwazzjoni skond il-ligi u fid-dawl ta' dak li jinghad aktar 'il fuq f'din is-sentenza."*

19. Din il-Qorti tal-Appell f'tali sentenza għamlitha ċara li "*dak li kellu jiġi deċiż*" hu jekk is-sitt talba tal-attur (fejn talab li jiġi dikjarat li huwa

eżentat milli jnaqqas il-valur tal-legati mil-leġittima spettanti lilu) kellhiex tintlaqa' in vista tal-eżenzjoni li tissemma' fir-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988. Hija bl-ebda mod ma rrikonoxxiet li l-eżenzjoni kienet tapplika (jew ma tapplikax) għalih. Li kieku għamlet hekk kienet tkun qiegħda tiddeċiedi hija stess fuq il-mertu tas-sitt talba, li assolutament ma kienx il-każ.

20. Dwar il-fatt li r-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 ma tħassarx bit-testment tal-1999, dan mhu ta' ebda konfort għall-attur. Jiġi enfasizzat li dan ir-Raba' Artikolu kellu relevanza fil-kuntest tal-ewwel testment fejn iż-żewġ ulied kellhom sehem mill-wirt bħala ko-eredi. It-tieni testment ħatar biss lill-konvenuta bħala werrieta u għalhekk ma jikkontemplax li l-ulied ikollhom "sehem" jekk it-testment jingħata effett. Fil-fatt l-Art. 913 et seq. tal-Kodiċi Ċivili jikkontempla kollazzjoni bejn il-werrieta biss. Isegwi li ma hemmx lok għaliha fejn hemm biss werriet wieħed. Fil-fehma ta' din il-Qorti, il-fatt biss li l-attur mhux werriet u li hemm werrieta waħda biss tirrendi irrelevanti dak li jingħad dwar kollazzjoni fir-Raba' Artikolu.

21. L-attur appellant jargumenta wkoll li l-eżenzjoni msemmija fir-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988, in kwantu tirreferi għal affarijiet li wliedhom "*għad jistgħu jirċievu*", tikkontempla mhux biss affarijiet mogħtija "inter vivos" iżda wkoll "*causa mortis*", u jżid jgħid ukoll illi li kieku testaturi riedu jħallu l-legati in kwistjoni (ċjoè affarijiet mogħtija "*causa mortis*") in sodisfazzjon tal-leġittima, dan kienu jgħiduh espressament lin-Nutar. Huwa jenfasizza li n-Nutar Mario Bugeja li rrediġa ż-żewġ testmenti ma qalx li t-testaturi riedu jagħmlu proprjament dak li kkonkludiet l-Ewwel Qorti. Iżda x-xhieda tan-Nutar Mario Bugeja fil-fatt hija fis-sens li l-intenzjoni tat-testaturi kienet li binhom jieħu biss il-proprjetajiet elenkati fit-testment u lilu hemm mogħtija, u li binthom tkun l-eredi u li allura tieħu l-bqija li jifdal mill-eredità:

[...]

22. L-attur appellanti jargumenta wkoll illi kienet żbaljata l-Ewwel Qorti meta assumiet illi jekk huwa jieħu l-leġittima oltre l-legati jiġi li jkun qiegħed jieħu iktar mill-eredi oħtu, u li jekk il-valur tal-legati jiġi imputat għal-leġittima jiġi li oħtu tkun ħadet ftit iżjed minnu. Jidher li qed jirreferi għas-segwenti brani mis-sentenza (sottolinear ta' din il-Qorti):

> *"Il-Qorti tqis li din l-intenzjoni tat-testaturi toħroġ ċara mill-assjem tal-provi fl-atti tenut kont tal-fatt li fit-tieni testment tagħhom it-testaturi indikaw bil-miktub li kienu qed jistitwixxu lil binthom il-konvenuta bħala eredi universali unika għar-raġuni li kienet qed tieħu ħsiebhom. Minn din id-dikjarazzjoni toħroġ ċara l-intenzjoni tat-testaturi li lil binthom jew jiffavuruha oltre minn binhom l-ieħor jew almenu tkun daqsu, ċertament ma kinux qed jintendu li binthom l-eredi li qiegħda tgħinhom tispiċċa b' inqas valur tal-eredità minn ħuha l-attur.*
>
> *…*

> *Illi jekk effettivament jirriżulta li l-konvenuta tieħu ftit iktar bħala valur dan huwa riżultat tal-intenzjoni ċara tat-testaturi kif ġia suespost li fit-Tieni Artikolu tat-testment tal-11 ta' Mejju 1999 li l-konvenuta tiġi inċentivata iktar mill-attur billi "…hi ddur bihom u dejjem isibuha meta jiġi bżonn." Għalhekk l-argument tal-attur li għandu jiġi eżentat milli jimputa l-valur tal-legati mil-leġittima lilu dovuta tmur kontra l-volontà ċara tat-testatur."*

23. L-attur appellant isostni li l-legati li tħallewlu jikkontjenu proprjetajiet li fihom it-testaturi kellhom ishma indiviżi żgħar ħafna, filwaqt li l-valur tal-eredità jinsab fil-proprjetà St Michael's House li tappartjeni interament lill-eredità. Jenfasizza li jekk jieħu l-legati oltre l-leġittima mhux il-każ li ser jiġi li jieħu iktar minn oħtu u li xorta jiġi li ser tieħu konsiderevolment iktar minnu.

24. L-Ewwel Qorti fil-fatt ikkalkulat li l-valur tal-legati jiżboq il-valur tal-leġittima (€74,468.24)3 b'madwar €25,000 u allura kieku kellha tintlaqa' t-talba tal-attur u dawn jitqiesu flimkien xorta jiġi li oħtu tkun ħadet konsiderevolment iktar minnu, u mhux sempliċiment "ftit iktar". Madanakollu dan xejn ma jnaqqas mill-kunsiderazzjonijiet li diġà għamlet din il-Qorti iktar 'il fuq.

25. Fir-rigward tal-osservazzjoni tal-Ewwel Qorti li r-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 sar għaliex it-testaturi kienu tul ħajjithom għaddew bosta proprjetajiet lil uliedhom, li għalkemm dehru li ġew trasferiti bħala bejgħ irriżulta li għaddew il-flus lura lil uliedhom, l-attur appellant isostni li dan mhux minnu. Iżda jekk hux minnu jew le, dan qajla hu ta' rilevanza għal dan l-aggravju.

26. Fid-dawl ta' dan kollu jirriżulta li l-attur assolutament ma jistax jistrieħ fuq ir-Raba' Artikolu tat-testment tal-1988 in sostenn tal-pretenzjoni tiegħu li l-leġittima għandu jeħodha oltre l-legati mħollija lilu bit-testment tal-1999.

[...]

(3) It-tielet aggravju: *żball fil-komputazzjoni tal-leġittima*

31. Fit-tielet aggravju tiegħu l-attur appellant jilmenta li l-Ewwel Qorti kienet żbaljata wkoll dwar kif ġiet komputata l-leġittima dovuta lilu. Isostni li anke kieku wieħed kellu jaċċetta li l-legati huma imputabbli għal-leġittima (apparti xi żbalji partikolari li jsemmi f'dan l-aggravju) xorta jiġi li għandu jieħu €17,586.70, liema ammont għandu jingħata in natura u mhux bħala flus.

32. L-Ewwel Qorti llikwidat l-assi ereditarji tal-ġenituri tal-kontendenti mad-dati tal-mewt rispettivi tagħhom kif isegwi:

ASSI EREDITARJI TA' SALVATORE VELLA (li miet fit-08.02.2000)		
Immobbli stmati fis-sena 2000		
i)	¼ indiviż mir-razzett u l-ġnejna annessa miegħu, bla isem u bla numru fi Triq Sant' Andrija, Żurrieq ¼ tas-somma dikjarata bħala dovuta fuq l-esproprjazzjoni mill-Gvern ta' parti minn din l-art fit-termini tad-deċiżjoni tat-23.11.2016 (proċess 954/04)	€25,055.00 €28,932.50
ii)	¼ indiviż minn porzjon art bil-kejl ta' *circa* 70mk f' Vincenzo Dimech Street, Żurrieq	€18,500.00
iii)	721.1/25,000 indiviż minn porzjon art magħrufa bħala Tal-Ġibjun, Żurrieq, bil-kejl ta' *circa* 19,108mk	€ 2,336.36
iv)	¼ indiviż mill-qabar numru 372 fiċ-ċimiterju ta' San Leone, Parroċċa taż-Żurrieq, f'Bubaqra, b'aċċess minn Saint Leo Street. (Il-perit tekniku ma tahx valur peress li ma ġiex indikat bħala wieħed mill-assi. Għalhekk l-Ewwel Qorti llikwidat *arbitrio boni viri* l-valur tal-qabar fis-sena 2000 fl-ammont ta' €3,500 (wara li qieset l-ammont li bih inxtara fl-1991).	€ 875.00
Flus f'banek u investimenti		
i)	½ indiviż tal-ammont misjub fil-kont bankarju nru 474024911 mal-HSBC Bank Malta plc (Lm3015.29)	€ 7,023.74
ii)	½ indiviż tal-ammont misjub fil-kont bankarju nru 474004309 mal-HSBC Bank Malta plc (Lm2,541.90)	€ 5,921.03
iii)	½ indiviż tal-ishma mal-HSBC Bank Malta Sub Unsecured Loan Stock 2005	€ 1,164.69
iv)	½ indiviż tal-ammont investit barra minn Malta *f'bonds* bl-isem Computer Share £5,505.85. Nofs jiġi £2,752.92 ekwivalenti għal €3,200	€ 3,200.00
v)	½ tal-flus li kienu f'Bank l-Ingilterra fl-ammont ta' €11,200 li l-konvenuta xehdet (a fol 237 tal-proċess 954/04) li jinsabu depożitati f'kont il-Bank of Valletta	€ 5,600,00
TOTAL (ikkalkolat minn din il-Qorti)		**€98,608.32**

ASSI EREDITARJI TA' BARBARA VELLA (li mietet fit-03.10.2003)	
Immobbli stmati fis-sena 2003	
i) Sehem sħiħ mill-fond 1, *St Michael's House*, Triq San Ġwann, Birżebbugia	€290,000.00
Flus f'banek u investimenti	
i) ½ indiviż tal-ammont misjub fil-kont bankarju nru 474024911 mal-HSBC Bank Malta plc (Lm3,015.29)	€ 7,023.74
ii) Kont bankarju bin-numru 047013685051 mal-HSBC Bank Malta plc	€ 3,341.52
iii) Is-somma rimanenti misjuba fil-kont bankarju nru 474004309 (li nbidel għal 047013685050) mal-HSBC Bank Malta plc li tinkludi n-½ tagħha mal-mewt ta' żewġha u l-flus li daħlu u ħarġu mid-data tal-mewt ta' żewġha sad-data tal-mewt tagħha	€ 1,171.04
iv) Kont bankarju bin-numru 477075800 li wkoll bidel in-numru għall-kont 047-013685-100 mal-HSBC Bank Malta plc	€ 8,504.12
v) Kont bankarju bin-numru 047013685051 mal-HSBC Bank Malta plc	€ 11,942.09
vi) ½ indiviż tal-ishma mal-HSBC Bank Malta Sub Unsecured Loan Stock 2005	€ 1,164.69
vii) ½ indiviż tal-ammont investit barra minn Malta f'*bonds* bl-isem *Computer Share* £5,505.85. Nofs jiġi £2,752.92 ekwivalenti għal €3,200	€ 3,200.00
viii) ½ tal-flus li kienu f'Bank l-Ingilterra fl-ammont ta' €11,200 li l-konvenuta xehdet (a fol 237 tal-proċess 954/04) li jinsabu depożitati f'kont il-Bank of Valletta	€ 5,600.00
TOTAL (ikkalkolat minn din il-Qorti)	**€331,947.20**

33.

Għalhekk it-total tal-assi tal-ġenituri jiġi **€430,555.52**, li meta wieħed jgħodd il-valur tad-donazzjoni <u>tal-garaxx</u> anness mal-fond St Michael House, Triq San Ġwann, Birżebbugia, li kien ingħata lill-konvenuta **(€18,634.99**) it-total kollu jiġi **<u>€449,190.51</u>**. (L-Ewwel Qorti invece waslet għat-total ta' €449,097.01).

34. Issa minn €449,097.01, l-Ewwel Qorti mbagħad naqqset l-ammont tal-ispejjeż (€2,287.58) u waslet għall-ammont ta' **€446,809.43** li fuqu ikkalkolat il-leġittima dovuta lill-attur (€446,809.43 ÷ 1/65 = **€74,468.24**).

35. Jiġi mfakkar li skont it-testment tal-1999 il-ġenituri tal-kontendenti ħallew is-segwenti beni lill-attur f'legati (din il-Qorti qiegħda tinkludi l-

valuri rispettivi tagħhom skont dawk applikati mill-Ewwel Qorti fil-likwidazzjoni tal-assi tal-konjuġi Barbara):

LEGATI MĦOLLIJA LILL-ATTUR bit-testment tal-1999			
(i)	*kull sehem li t-testatur ghandu mill-ghalqa maghrufa bhala tal-Gibjun, Nigret, Zurrieq.*	€ 2,336.36	
(ii)	*kull sehem li t-testaturi ghandhom mill-porzjon ta' art forma ta' triangolu li tinsab fi Triq Vincenzo Dimech, Zurrieq.*	€18,500.00	
(iii)	*½ sehem it-testaturi tar-razzett u r-rabgha anness f'Saint Andrew's Street, Zurrieq.* Dan jiġi ½ minn €53,987.50 (€25,055 + €28,932.50)	€26,993.75	
(iv)	*il-flus kollha li t-testaturi jkollhom fil-bank jew istituzzjoni simili f'**Malta** fil-gurnata tal-mewt taghhom it-tnejn.*	Missier €7,023.74 €5,921.03 €1,164.69	Omm € 7,023.74 € 3,341.52 € 1,171.04 € 8,504.12 €11,942.09 € 1,164.69
(v)	*½ kull depozitu bankarju li t-testaturi jkollhom jew jista' jkollhom fil-gurnata tal-Mewt **barra minn Malta**;*	Missier €1,600 €2,800	Omm €1,600[7] €2,800[8]
TOTAL		**€103,885.39**	

36. Fil-fatt kienet korretta l-Ewwel Qorti meta irriteniet li dak li ser jieħu l-attur f'legati jiżboq l-ammont dovut lilu f'leġittima b'somma approssimattiva ta' madwar €25,000:

"Illi l-Qorti minn kalkolu sempliċi sabiex tistabbilixxi l-valur tal-legati talattur, fejn ħadet il-valur kollu tal-immobbli mgħoddija b'legat fid-data tal-mewt tat-testaturi (skont is-sehem), il-flus fil-banek u flistituzzjonijiet mħollija lill-attur, kif ukoll l-ammont li l-attur sejjer jieħu mid-deċiżjoni tal-Bord tal-Arbitraġġ dwar Artijiet deċiża nhar it-23 ta' Novembru 2016 fl-ismijiet Kummissarju tal-Artijiet vs John Vella et rat li jirriżulta biċ-ċar li dak li ser jieħu l-attur f' legati jiżboq sew l-ammont dovut lilu f' leġittima b' somma approssimattiva ta' madwar €25,000 oltre l-leġittima kif kalkolata aktar 'il fuq…."

37. Fil-fatt jekk minn €103,885.39 (it-total tal-legati) jitnaqqas l-ammont ta' €74,468.24 (il-valur tal-leġittima) il-bilanċ jiġi €29,417.15.

38. Issa l-attur appellant f'dan l-aggravju tiegħu jagħmel tliet ilmenti differenti:

(a) Fl-ewwel lok jgħid li l-leġittima kellha tinħadem b'mod separat fil-konfront ta' kull wieħed mill-ġenituri tiegħu. Għal dak li jirrigwarda l-assi tal-omm, jgħid li mit-total ta' €331,947.20, jekk wieħed inaqqas l-ispejjeż fl-ammont ta' €1,143.79 (€2,278.58 ÷ 2) dan iwassal għal

€330,803.41 u l-leġittima fuq tali ammont hija ta' €55,133.90. Iżid jgħid li l-legati li ser jirċievi da parti tal-omm jammontaw għal €37,547.20 u għalhekk irid jieħu bilanċ ta' €17,586.70;

(b) Fit-tieni lok jgħid li fir-rigward tal-kont bankarju 047013685051 mal-HSBC Bank plc fejn l-Ewwel Qorti (fil-likwidazzjoni tal-assi tal-omm, peress li dan il-kont infetaħ wara l-mewt tal-missier) irreferiet għas-somma ta' €3,341, dan l-ammont fil-fatt kien f'Liri Maltin, li jekwivali għal €7,783.65.

(c) Fit-tielet lok jgħid li fir-rigward l-assi tal-omm l-Ewwel Qorti semmiet li hemm:

(i) ½ indiviż tal-ammont li kien investit barra minn Malta f'bonds bl-isem ta' Computer Share fl-ammont ta' £5,505.85 (fejn in-nofs jiġi £2,752.92 ekwivalenti għal €3,200); kif ukoll

(ii) ½ il-flus li kienu f'Bank l-Ingilterra fit-total ta' €11,200 fejn il-konvenuta xehdet li kienu depożitati f'kont fil-BOV. (€5,600).

u jsostni li l-ammont ta' €11,200 jirrappreżenta l-ammont wara li ssarfu l-bonds tal-Computer Share u li għalhekk hemm ammont wieħed u mhux tnejn.

39. L-ewwel ilment tal-attur appellant huwa bbażat fuq il-fatt li l-leġittima dovuta lilu mill-wirt ta' missier u l-leġittima dovuta lilu mill-wirt tal-omm inħadmu f'daqqa u mhux separatament. Iżda dan huwa argument infondat għaliex it-total fi kwalunkwe każ xorta jkun l-istess, kif muri hawn taħt:

Missier		**Omm**	
Total tal-assi	€ 98,608.32	Total tal-assi	€331, 947.20
Żid ½ il-valur tal-garaxx li l-ġenituri iddonaw lill-konvenuta (€18,634.99)	€ 9,317.50+	Żid ½ il-valur tal-garaxx li l-ġenituri ddonaw lill-konvenuta (€18,634.99)	€ 9,317.50+
Naqqas ½ tal-ispejjeż (€2,278.58)	€ 1,143.79-	Naqqas ½ tal-ispejjeż (€2,278.58)	€ 1,143.79-
TOTAL	€106,782.03	TOTAL	€340,120.91
÷ 6	**€ 17,797.01**	÷ 6	**€ 56,686.82**
TOTAL	**€17,797.01**	**+ €56,686.82**	**= €74,483.83**[9]

40. Fir-rigward tat-tieni ilment, din il-Qorti vverifikat l-istatement relattiv tal-imsemmi kont (047013685051) mal-HSBC Bank Malta plc, li jinsab fl-atti tal-proċeduri 954/04/JVC. Hawnhekk ukoll issib li l-attur m'għandux raġun. Fuq l-istatement tat-8 ta' Marzu 200810 hemm indikat li l-bilanċ huwa ta' €2,620.43 (ammont diġà konvertit minn Liri

Maltin għal Ewro, kif jidher mill-istess statement). Il-paġni li jmiss (fol 61 u 62) jindikaw li l-bilanċ fid-29 ta' Diċembru 2008 imbagħad kien ta' €3,341.52. Dan huwa valur f'Ewro u mhux f'Liri Maltin. (In oltre jiġi mfakkar li Malta daħlet fil-Eurozone fl-1 ta' Jannar 2008 u għalhekk minn tali data l-valuri ndikati fl-istatements tal-banek huma proprju f'Ewro).

41. Fit-tielet ilment tiegħu l-attur jaċċenna għax-xhieda tal-konvenuta a fol 237 tal-proċeduri numru 954/04/JVC, fejn qalet li kienet ġabet xi flus minn barra li ġew depożitati fil-Bank of Valletta. Il-parti tax-xhieda relattiva taqra hekk:

[...]

42. L-argument tal-attur (li huwa b'referenza għall-assi tal-omm likwidati mill-Ewwel Qorti) huwa fis-sens li l-€11,200 li l-Ewwel Qorti rriferiet għalihom bħala li kienu f'Bank l-Ingilterra u li issa jinsabu depożitati f'kont ġewwa l-BOV11 fil-fatt ġejjin mill-investiment li l-ġenituri kellhom f'Computer Share. Din il-Qorti qiegħda tifhem allura li fir-rigward tal-assi tal-omm l-ammont ta' €3,200 indikat fis-subinċiż (vii) huwa diġà inkluż fl-ammont ta' €11,200 indikat fis-subinċiż (viii). Iżda fin-nuqqas ta' statements tal-kont tal-Bank of Valletta fejn suppost ġie depożitat il-valur tal-investiment ma tistax issir verifika fir-rigward. Fi kwalunkwe każ anke kieku hekk hu il-każ, dan mhux ser ibiddel il-fatt li l-legati dovuti lill-attur jiżbqu l-leġittima dovuta lilu u għalhekk xorta jiġi li m'hemm l-ebda somom u beni li l-Qorti għandha tordna li jiġu assenjati lill-attur in sodisfazzjon tal-leġittima dovuta lilu.

[...]

(5) Il-ħames aggravju: *leġittima trid tingħata in natura*

47. Fil-ħames aggravju tiegħu l-attur appellant, jenfasizza li l-leġittima trid tingħata in natura. Isostni li kemm jekk din il-Qorti tiddeċiedi li huwa intitolat għal-leġittima oltre l-legati, u kemm jekk tiddeċiedi li l-valur tal-legati huwa imputabbli għal-leġittima, fi kwalunkwe każ ser ikun dovut leġittima in toto jew in parte. Ifakkar li l-leġittima trid tingħata bħala kwota tal-ġid tat-testaturi, fejn jippretendi li jingħata sehem mid-dar St Michael House li għandha l-ġnien tagħha tmiss mar-residenza tiegħu.

48. Għar-raġunijiet mogħtija minn din il-Qorti fil-kunsiderazzjonijiet tagħha dwar l-ewwel aggravju, fejn jirriżulta li l-legati għandhom jitqiesu akkont tal-leġittima, u anke fid-dawl tal-fatt li jirriżulta li l-valur tal-legati fil-fatt jiżboq dak tal-leġittima u mhux vice versa, dan l-aggravju jisfuma fix-xejn."

7. L-**attur (minn issa wkoll ir-ritrattand**) b'rikors tal-14 ta' Ottubru, 2024, talab li s-sentenza ta' din il-Qorti titħassar u l-appell jinstema' mill-

ġdid peress li jsostni li s-sentenza attakkata kienet l-effett ta' applikazzjoni ħażina tal-liġi fit-termini tal-**Artikolu 811(e) tal-Kapitolu 12 tal-Liġijiet ta' Malta**.

8. Il-**konvenuta (minn issa wkoll ir-ritrattata**) wieġbet fl-10 ta' Diċembru, 2024 fejn, għar-raġunijiet hemm mogħtija, talbet lil din il-Qorti tiċħad it-talba għat-tħassir tas-sentenza tas-16 ta Lulju, 2024 u t-talba għar-ritrattazzjoni tal-kawża.

9. Inżamm smigħ fis-6 ta' Mejju 2025 u r-rikors għal ritrattazzjoni tħalla għal-lum għas-sentenza.

It-Talba għal Ritrattazzjoni.

10. Ir-ritrattand qiegħed jitlob it-tħassir u s-smigħ mill-ġdid tas-sentenza ta' din il-Qorti abbażi ta' allegat ksur tal-Art. 811(e) tal-Kap. 12.

11. Jibda billi jgħid illi hemm qbil bejn il-partijiet, kif anke kkonfermat fis-sentenza mpunjata, li l-artikoli tal-Kodiċi Ċivili applikabbli huma dawk kif kienu qabel l-emendi bl-Att XVII tal-2004. L-artikoli tal-Kodiċi Ċivili applikabbli qabel saru l-emendi msemmija kienu dawn:

> "615 (1) Il-leġittima hija sehem mill-beni tal-mejjet, mogħti mil-liġi lid-dixxendenti, u, fin-nuqqas ta' dixxendenti, lill-axxendenti tal-mejjet.

616 (1) Il-leġittima ta' tfal leġittimi, jew ta' tfal leġittimati bi żwieġ li jsir wara, jew ta' tfal adottivi, hija t-terz tal-beni tal-mejjet, jekk dawk it-tfal ma jkunux iżjed minn erbgħa, jew in-nofs ta' dawk il-beni jekk ikunu ħamsa jew iżjed.

(2) Il-leġittima tinqasam f'ishma daqsinsew bejn it-tfal li jmisshom minnha.

(3) Jekk ma jkunx hemm ħlief tifel wieħed, dan jieħu waħdu t-terz kollu hawn fuq imsemmi.

620 (1) Il-leġittima għadha tingħata fi proprjeta' sħiħa, u t-testatur ma jista' jgħabbiha b'ebda piż jew kondizzjoni.

(2) Il-leġittima tinqies fuq l-assi kollha, wara li jitnaqqsu d-djun ta' l-assi u l-ispejjeż tal-funerali.

(3) Fl-assi jidħol dak kollu li minnu t-testatur, b'titolu gratuwitu, ukoll f'kontemplazzjoni ta' żwieġ, ikun iddispona favur ta' xi ħadd, minbarra l-ispejjeż ta' l-edukazzjoni tat-tfal jew dixxendenti oħra."

12. Ir-ritrattand jissottometti li l-liġi ċitata ma tesiġix li l-leġittima tiġi mfittxija fil-kollettiv tal-assi mħollija miż-żewġ ġenituri flimkien imma għal kull testatur separatament. Jgħid illi meta ssir kawża għal-leġittima dwar wirt taż-żewġ ġenituri, għandhom isiru żewġ komputazzjonijiet, waħda dwar l-assi mħollija mill-omm u l-oħra dwar l-assi mħollija mill-missier. Jissottometti li l-liġi mkien ma tgħid illi f'kawża bħal dik odjerna il-Qorti għandha taħdem il-leġittima konġuntivament. Jgħid li kien għalhekk li fir-rikors promotur talab fost l-oħrajn illi jiġu identifikati l-beni mħollija minn kull ġenitur filwaqt li talab li tiġi stabbiltà u likwidata l-leġittima dovuta lilu "kemm mill-assi partikolari ta' Salvatore Vella u l-assi partikolari ta' Barbara Vella".

13. Jilmenta illi sew l-Ewwel Qorti kif ukoll din il-Qorti "applikat il-liġi ħażin" meta għalkemm il-patrimonji ta' Salvatore Vella u Barbara Vella ġew likwidati u diviżi "meta ġew għall-komputazzjoni tal-leġittima huma assimilaw iż-żewġ patrimonji flimkien ... ħadmu il-valur tal-leġittima taż-żewġ patrimonji flimkien u ddikjaraw li una volta il-valur tal-legati miż-żewġ patrimonji flimkien kien jissupera il-valur tal-leġittima taż-żewġ patrimonji flimkien, allura erronjament iddeċidew illi ebda leġittima ma kienet dovuta *stante* li l-valur totali tal-legati jaqbeż dak tal-leġittima flimkien!". Jgħid li dan huwa kuntrarjament għal dak li trid il-liġi applikabbli u li b'hekk is-sentenza mpunjata fiha "applikazzjoni żbaljata tal-liġi".

14. Jgħid illi l-valur komplessiv tal-assi ereditarji ta' Barbara Vella skont kif anke stabbilit fis-sentenza mpunjata huwa ta' €330,803.41 u li għalhekk il-valur tal-leġittima tiegħu fir-rigward tal-patrimonju ta' ommu huwa €55,133.90. Isemmi illi l-legati li ser jirċievi mingħand l-omm huma flejjes depożitati f'kontijiet bankarji f'Malta u nofs l-investimenti esteri, li b'kollox għandhom valur ta' €37,547.20, anqas mill-valur tal-leġittima tiegħu fil-konfront tal-omm. Jinsisti li mil-leġittima tiegħu marbuta mal-wirt ta' ommu jonqsu jieħu €17,586.70.

15. Jissottometti li dan kollu juri li s-sentenza mpunjata applikat il-liġi ħażin *ai termini* tal-artikolu 811 (e) tal-Kap. 12. Isemmi kif l-iżbilanċ minnu pretiż ta' €17,586.70 huwa kkalkolat fuq valutazzjoni tas-sena 2003.

Jgħid li ladarba l-leġittima titħallas in-natura, allura jrid jingħata l-ekwivalenti f'sehem fuq proprjetà vvalutata skont il-valuri tas-sena 2003. Jissottometti li kemm-il darba dan l-ilment jintlaqa' u l-Qorti tordna l-ħlas ta' flus allura l-valutazzjoni tal-leġittima trid issir skont il-valuri l-aktar qrib il-likwidazzjoni tal-leġittima.

16. Il-konvenuta ritrattata tilqa' għal dan ir-rikors billi tgħid illi l-aggravji tar-ritrattand, impernjati unikament fuq subinċiż (e) tal-Artikolu 811 tal-Kap. 12, ġia' ġew epurati, dibattuti u deċiżi sew quddiem il-Qorti tal-ewwel grad kif ukoll quddiem din il-Qorti. Tiċċita partijiet mir-rikors tal-appell fejn l-appellant, issa ritrattand, kien ressaq fir-rikors tal-appell tiegħu l-istess argumenti li qed iressaq fir-rikors għal ritrattazzjoni. Tirreferi għall-ġurisprudenza *in materia* u tgħid illi ma jeżistu bl-ebda mod ir-rekwiżiti tal-Artikolu 811 (e) tal-Kap. 12 ġialadarba skont ir-ritrattand stess l-argumenti tiegħu ġia ġew dibattuti u deċiżi fis-sentenza mpunjata. Issemmi kif ir-ritrattand ma jsemmi l-ebda liġi oħra li suppost kellha tiġi applikata.

17. Tissottolinea illi dan huwa l-istadju *in rescindente* u li għalhekk is-sottomissjonijiet tar-ritrattand kif imressqa f'paragrafi 8.8 u 8.9 huma aktar materja li setgħet tkun is-suġġett ta' dibattitu fi stadju ulterjuri *in rescissorio.*

Kunsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti.

18. Tajjeb jingħad illi l-proċess tas-smigħ u t-trattazzjoni mill-ġdid ta' kawża deċiża fih żewġ fażijiet: l-ewwel it-tiftix tar-raġuni fil-parametri tal-Artikolu 811 tal-Kap. 12 li tista' twassal għat-tħassir tas-sentenza mogħtija (*in rescindendo*); imbagħad, jekk din ir-raġuni tinstab, is-smigħ mill-ġdid tal-kawża fl-istadju li tkun waslet fih meta ngħatat is-sentenza li tkun twaqqgħet (*in rescissorio*) (ara **Paul Pisani et v. Emmanuel Custò**, deċiża mill-Qorti tal-Appell (sede Superjuri) fit-2 ta' Marzu, 2007). Dawn iż-żewġ fażijiet ma jistgħux jiġu deċiżi f'daqqa b'sentenza waħda, iżda għandhom jiġu deċiżi b'mod mifrud għaliex inkella jistgħu jqumu kwistjonijiet ta' ksur ta' smigħ xieraq (ara **St. George's Park Company Limited v. Avukat Ġenerali et** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fit-13 ta' Marzu, 2014). Għaldaqstant, irrispettivament mis-sottomissjonijiet tar-ritrattand fir-rikors hawn deċiż, din is-sentenza se tidħol biss fl-ewwel fażi ta' din il-proċedura, ċjoè jekk hemmx raġunijiet siewja skont Artikolu 811 (e) tal-Kap. 12 biex titħassar is-sentenza li ngħatat minn din il-Qorti fis-16 ta' Lulju, 2024 (ara **Carmelo Mifsud v. John Pullicino et** deċiża mill-Qorti tal-Appell (sede Superjuri) fl-20 ta' Ġunju, 2024).

19. L-attur issejjes it-talba tiegħu għal ritrattazzjoni fuq **Artikolu 811 (e) tal-Kapitolu 12** u ċjoè li s-sentenza kienet effett ta' applikazzjoni ħażina tal-liġi. Is-subinċiż (e) jaqra kif isegwi:

> "Kawża deċiża b'sentenza mogħtija fi grad ta' appell jew mill-Qorti Ċivili, Prim Awla, fil-ġurisdizzjoni kostituzzjonali tagħha, tista', fuq talba ta' waħda mill-partijiet li jkollha interess, tiġi ritrattata, wara li qabel xejn tiġi mħassra dik is-sentenza, għal waħda minn dawn ir-raġunijiet li ġejjin:
>
> [...]
>
> (e) jekk is-sentenza tkun applikat il-liġi ħażin;
>
> għall-finijiet ta' dan il-paragrafu, jitqies li kien hemm applikazzjoni ħażina tal-liġi, fil-każ biss li d-deċiżjoni, meta l-fatt kien tassew kif stabbilit fis-sentenza attakkata, ma tkunx skont il-liġi, basta li l-kwistjoni ma tkunx dwar interpretazzjoni ta' liġi, li fuqha l-qorti tkun espressament tat deċiżjoni;"

20. Ingħad bosta drabi li talba ta' ritrattazzjoni taħt dan il-paragrafu trid tkun imsejsa fuq użu t'artikolu tal-liġi flok ieħor għal fatti speċi ta' dak il-każ,[1] sentenza li applikat b'mod ħażin il-liġi. Mod ieħor, ikun hemm applikazzjoni tal-liġi b'mod ħażin meta għall-fatti li jirriżultaw il-Qorti tkun applikat liġi mentri kellha tapplika oħra. Fl-istess ħin ma jkun hemm l-ebda applikazzjoni tal-liġi ħażina meta l-Qorti tkun applikat b'mod ħażin il-liġi t-tajba li kienet tgħodd għall-każ.[2] Għalhekk biex talba ta' ritrattazzjoni taħt dan il-motiv tintlaqa' irid jintwera li fis-sentenza attakkata l-Qorti applikat il-liġi l-ħażina. (ara **Commonwealth Educational Society Ltd v. Adriana Camilleri** mogħtija mill-Qorti tal-Appell (sede Inferjuri) fit-2 ta' Ġunju 2003)

---

[1] Ara **Paul Piscopo et v. Kontrollur tad-Dwana** deċiża mill-Qorti tal-Appell (sede Superjuri) fil-15 ta' Frar 2022.

[2] Ara **PL Joseph Zammit noe v. Michael Fenech pro et noe** deċiża mill-Qorti tal-Appell (sede Superjuri) fil-31 t'Awwissu 2021; **FM Core Limited v. Ministeru ta' Għawdex et** deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-12 ta' April, 2023 kif ukoll **Marc Aquilina et v. Giuseppi Aquilina et** deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-18 ta' Ġunju, 2024 u **Carmelo Mallia v. Alfred Mallia** deċiża mill-Qorti tal-Appell fid-29 ta' Marzu, 2023.

21. Kif ġia ritenut aktar 'il fuq, sabiex jista' jiġi deċiż jekk kienx hemm applikazzjoni ħażina tal-liġi, il-fatti tal-kawża ma jistgħux jiġu eżaminati mill-ġdid. Lanqas jistgħu jiġu valutati jew interpretati b'mod ieħor, għajr kif ġew valutati u interpretati fis-sentenza attakkata.[3]

22. Huwa għalhekk li taħt il-kawżali ta' tħaddim ħażin tal-liġi, dak li jrid jintwera huwa li s-sentenza attakkata tkun ħaddmet liġi b'oħra, u mhux li ma tħaddmitx liġi li setgħet kienet tgħodd għall-każ iżda li ma ntużatx (ara **Jeremy S. Harris nomine v. Patrick Spiteri et** deċiża mill-Qorti tal-Appell fis-6 ta' Lulju, 2023; **Julian Sammut et nomine v. Marlene Mizzi et** deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-30 ta' Ġunju, 2003.).

23. **Artikolu 816 tal-Kapitolu 12** jipprovdi illi r-ritrattand għandu jsemmi l-liġi li kien imissha ġiet applikata:

> "Fir-rikors ġuramentat jew le, l-attur għandu jsemmi wieħed wieħed il-kapi tas-sentenza li jkun irid jattakka, u r-raġunijiet għar-ritrattazzjoni fil-kliem li huma miġjuba fl-artikolu 811, u għandu jsemmi d-dispożizzjonijet ta' dak l-artikolu li jgħoddu għal dawk ir-raġunijiet. Barra minn dan, l-attur għandu jfisser, fil-qosor u biċ-ċar, il-fatti li minnhom tirriżulta kull waħda minn dawk ir-raġunijiet; u meta r-raġuni hija l-applikazzjoni ħażina tal-liġi, l-attur għandu jsemmi l-liġi li kien imissha ġiet applikata."

24. Għaldaqstant l-attur ritrattand huwa fid-dmir (i) li jindika l-artikolu tal-liġi li skont hu ġie njorat fis-sentenza attakkata u li suppost kellu jiġi

---

[3] Ara **Saviour Farrugia et. v. it-Tabib Dr. George Jude Taddeo Farrugia et** deċiża mill-Qorti tal-Appell (Sede Superjuri) fit-23 ta' April 2012.

mħaddem, u (ii) jindika wkoll liema kien dak l-artikolu tal-liġi li fil-fehma tiegħu tħaddem flok dak it-tajjeb (ara **Frank Calleja v. Charles Paul Attard** deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-8 ta' Novembru. 2022, **Joseph Vella v. Juda Taddeo sive Teddy Borg et** deċiża mill-Qorti tal-Appell fis-6 ta' Diċembru, 2022 u **Catherine Cauchi et v. Awtorità tad-Djar et** deċiża mill-Qorti tal-Appell fil-21 ta' Novembru, 2023).

25. Fil-każ odjern l-attur ritrattand jgħid illi s-sentenza ma applikatx sew il-liġi, mhux li applikat liġi flok oħra. Huwa ppremetta li l-artikoli applikabbli huma l-Artikoli 615, 616 u 620 tal-Kapitolu 16 qabel l-emendi bl-Att XVII tal-2004. Fl-istess nifs l-attur ritrattand jgħid li "*l-partijiet qablu u dan huwa anke ikkonfermat fid-decizjoni, illi l-ligi applikabbli hija dik qabel l-emendi bl-Att XVII tal-2004*."[4]

26. Applikati l-liġi u l-ġurisprudenza fuq ċitata għar-rikors li qed nikkunsidraw, din il-Qorti tgħid mill-ewwel li t-talba għat-tħassir tas-sentenza attakkata hija manifestament infondata. Huwa l-istess ritrattand li jaċċetta li fis-sentenza attakkata ġiet applikata l-liġi applikabbli, u ċjoè kif kienu l-artikoli tal-liġi tal-Kodiċi Ċivili li jirregolaw l-istitut tal-leġittima qabel l-emendi bl-Att XVII tal-2004. Bi ksur manifest tal-Artikolu 816 tal-Kodiċi Ċivili r-ritrattand jonqos milli jsemmi "l-liġi li kien imissha ġiet applikata".

---

[4] Paġna 749.

27. Skont ir-ritrattand is-sentenza attakkata għandha titħassar għaliex meta l-Qorti ġiet sabiex tikkomputa l-leġittima spettanti lir-ritrattand mill-wirt tal-ġenituri tiegħu, ikkunsidrat l-assi ereditarji tal-ġenituri flimkien u mhux kif jippretendi r-ritrattand separatament. Jgħid li għalhekk is-sentenza attakkata applikat b'mod ħażin il-liġi applikabbli.

28. Huwa evidenti għal din il-Qorti li dak li minnu qed jilmenta r-ritrattand mhux applikazzjoni ħażina tal-liġi fit-termini tas-subinċiż (e) tal-artikolu 811 imma proprju dak li l-istess subinċiż jgħid li mhux raġuni għal ritrattazzjoni, ċjoè "basta li l-kwistjoni ma tkunx dwar interpretazzjoni ta' liġi, li fuqha l-qorti tkun espressament tat deċiżjoni".

29. Fis-sentenza mpunjata din il-Qorti diversament komposta interpretat l-artikoli rilevanti fis-sens li f'kawża fejn qed tintalab leġittima mill-wirt imħolli miż-żewġ ġenituri, l-assi ereditarji tal-konjuġi setgħu jitqiesu flimkien għall-finijiet tal-likwidazzjoni tal-leġittima mill-wirt taż-żewġ ġenituri.

30. Fis-sentenza jingħad hekk fir-rigward:

> "38. Issa l-attur appellant f'dan l-aggravju tiegħu jagħmel tliet ilmenti differenti:
>
> (a) Fl-ewwel lok jgħid li l-leġittima kellha tinħadem b'mod separat fil-konfront ta' kull wieħed mill-ġenituri tiegħu. Għal dak li jirrigwarda l-assi tal-omm, jgħid li mit-total ta' €331,947.20, jekk wieħed inaqqas l-ispejjeż fl-ammont ta' €1,143.79 (€2,278.58 ÷ 2) dan iwassal għal €330,803.41 u l-leġittima fuq tali ammont hija ta' €55,133.90. Iżid jgħid

li l-legati li ser jirċievi da parti tal-omm jammontaw għal €37,547.20 u għalhekk irid jieħu bilanċ ta' €17,586.70;

[…]

39. L-ewwel ilment tal-attur appellant huwa bbażat fuq il-fatt li lleġittima dovuta lilu mill-wirt ta' missier u l-leġittima dovuta lilu mill-wirt tal-omm inħadmu f'daqqa u mhux separatament. Iżda dan huwa argument infondat għaliex it-total fi kwalunkwe każ xorta jkun l-istess, kif muri hawn taħt:

[…]

…l-legati dovuti lill-attur jiżbqu l-leġittima dovuta lilu u għalhekk xorta jiġi li m'hemm l-ebda somom u beni li l-Qorti għandha tordna li jiġu assenjati lill-attur in sodisfazzjon talleġittima dovuta lilu."

31. Sabiex tasal għall-konklużjoni li jrid ir-ritrattand is-sentenza attakkata ma kellhiex tapplika liġi oħra imma l-istess liġi li applikat, senjatament artikoli 615, 616, 620 tal-Kodiċi Ċivili kif viġenti qabel l-emendi tas-sena 2004. Dan juri kemm l-ilment tar-ritrattand mhu xejn għajr kritika tal-interpretazzjoni tal-Qorti tal-liġi applikabbli għall-każ li kellha quddiemha. Jekk kinitx interpretazzjoni korretta jew le mhux fil-mansjoni ta' din il-Qorti fl-istadju *in rescindendo*.

32. Tqis għalhekk illi r-raġuni mressqa mir-ritrattand ma tistax twassal għat-tħassir tas-sentenza attakkata.

Deċiżjoni.

Għal dawn ir-raġunijiet, tiċħad ir-rikors tal-attur ritrattand tal-14 ta' Ottubru, 2024 għat-tħassir tas-sentenza tas-16 ta' Lulju, 2024 u smigħ mill-ġdid tal-appell, bl-ispejjeż kontra l-attur ritrattand.

Robert G. Mangion Aġent President	Grazio Mercieca Imħallef	Josette Demicoli Imħallef

Deputat Reġistratur
jb